

ATAD

Makale Türü: Araştırma makalesi

Geliş Tarihi: 14.05.2025

Kabul Tarihi: 05.07.2025

Article Type: Research article

Submitted: 14.05.2025

Accepted: 05.07.2025

<https://doi.org/10.56448/ataddergi.1698537>

ÖMER EROĞLU¹

BİRGİ AYDINOĞLU MEHMED BEY CAMİİ HAZİRESİNDE AYDINOĞULLARI DÖNEMİNE AİT MEZAR TAŞLARI²

Öz: Bu çalışmada, Birgi Aydınoğlu Mehmed Bey Camii haziresinde yer alan ve Aydınoğulları dönemine tarihlendirilen toplam 13 mezar taşı ele alınmıştır. İncelenen mezar taşları, baş ve ayak şahideleri şeklinde bir ayırım yapılmaksızın; malzeme, tipoloji, süsleme ve kitabe özellikleri açısından bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmiştir. Söz konusu mezar taşlarının genel olarak dikdörtgen formu, yan yüzeylerinde sütunce motifleri bulunan ve üst kısmında tepelik yer alan örnekler olduğu tespit edilmiştir. Kronolojik açıdan bakıldığında, bu mezar taşlarının M. 1378, 1381, 1382, 1383, 1384, 1385, 1390, 1392, 1400, 1414 ve 1417 yıllarına tarihlendiği; genel olarak ise M. 14. ile 15. yüzyıllar arasına ait olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, bazı mezar taşlarının kitabelerinde tarihler açıkça okunabilirken, bazı örneklerde yazıların aşırı aşınmış olması nedeniyle kesin bir tarihlendirme yapılamamıştır.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, e-erogluomer0707@gmail.com, ORCID <https://orcid.org/0000-0002-3840-1286>.

² Batı Anadolu'daki (Ege Bölgesi) Beylikler ve Erken Osmanlı Dönemi Mezar Taşları lisansüstü tezinden üretilmiştir.

Mezar taşları arasında en erken örnek M. 1378 yılına, en geç tarihlenebilen ise M. 1417 yılına ve M. 14-15. yüzyıl aralığına işaret etmektedir. Tüm örneklerde ana malzeme olarak mermerin tercih edildiğı ve süsleme ile yazıların kabartma tekniğıyle uygulandığı gözlemlenmiştir. Mezar taşlarının tamamında, yüzeylerin farklı bölümleri çeşitli süsleme unsurlarıyla zenginleştirilmeye çalışılmıştır. Özellikle üst kısımlar (tepelik bölümleri), palmet, kıvrık dal ve rûmî motiflerinden oluşan bitkisel bezemelerle süslenmiş; gövde kısımları ise genellikle kitabelerle doldurulmuştur. Aydınoğulları dönemi mezar taşları, yalnızca biçimsel özellikleriyle değil; aynı zamanda zengin süsleme repertuarı, taş işçiliğinin niteliğı, uygulanan teknikler ve bezeme detaylarıyla da dikkat çekmektedir. Bu taşlar, dönemin kültürel etkilerini yansıttığı gibi, sanat tarihimizdeki yenilikçi eğilimlerin izlenebilmesi açısından da önemli bir veri kaynağı oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Birgi, Aydınoğulları, Mezar Taşları, Tarih, Kültürel miras.

Gravestones from the Aydınoğulları Period in the Cemetery of Birgi Aydınoğlu Mehmed Bey Mosque

Abstract: In this study, a total of thirteen gravestones located in the courtyard (hazire) of the Birgi Aydınoğlu Mehmed Bey Mosque and dated to the Aydınoğulları period are examined. The gravestones are evaluated holistically in terms of material, typology, ornamentation, and inscriptional features, without distinguishing between headstones and footstones. It was determined that the gravestones are generally rectangular in form, feature columnette motifs on their lateral surfaces, and are crowned with a finial (tepelik). Chronologically, the examples date between 1378 and 1417, corresponding predominantly to the 14th and 15th centuries. While the dates on some inscriptions are clearly legible, the severe erosion of others has prevented precise dating. The earliest surviving example is dated 1378, while the latest is dated 1417, thus establishing a general chronological framework of the late 14th to early 15th centuries. Marble was identified as the primary material for all the gravestones, with both ornamentation and inscriptions executed predominantly in relief technique. Different sections of the surfaces are enriched with decorative elements: the finial sections are adorned with vegetal motifs such as palmettes, scrolls, and rûmî patterns, while the body sections are largely filled with inscriptions arranged in balanced compositions. The gravestones of the Aydınoğulları period stand out not only for their formal characteristics but also for their rich ornamental repertoire, the quality of their stone carving, the techniques employed, and the

refinement of their decorative details. These monuments reflect the cultural and artistic milieu of their period and serve as significant sources for tracing innovative tendencies in the history of Turkish-Islamic funerary art.

Keywords: Birgi, Beylik of Aydin, Tombstones, history, Cultural heritage.

Extended Abstract

Aim and Research Problem

The aim of this study is to conduct a detailed examination of thirteen tombstones located in the cemetery of the Aydınoğlu Mehmed Bey Mosque in Birgi, Western Anatolia, and to evaluate them within the artistic and cultural framework of the Aydınoğulları Principality (14th–15th centuries). Despite the increasing scholarly interest in Anatolian Beylik-period funerary art, the gravestones of Birgi have not been sufficiently studied in a holistic manner. The main research problem therefore lies in identifying the typological, decorative, and epigraphic features of these tombstones and assessing their role in the development of a local artistic style. The study also seeks to address the question of how these tombstones reflect both broader Turkish-Islamic funerary traditions and distinctive regional characteristics.

Methodology

The research adopts a holistic art-historical approach that considers material, typology, decoration, and inscription in an integrated framework. Rather than differentiating between headstones and footstones, all surviving examples were analyzed as a coherent corpus. Documentation included detailed photographic recording, inscriptional transcription, and stylistic evaluation of decorative motifs. The comparative method was also employed, situating the Birgi examples within the wider context of Anatolian gravestones of the late medieval period. This methodology allows for both micro-level analysis (individual features) and macro-level contextualization (regional and interregional comparisons).

Findings

Material and Technique

All thirteen tombstones are carved from marble, a durable and prestigious material, reflecting both the economic capacity and the cultural aspirations of the

community. The predominant technique is relief carving, which enabled artisans to combine epigraphic and ornamental elements in a visually integrated manner.

Typology

In terms of form, the tombstones generally display a rectangular body with columnette (pilaster-like) motifs on the lateral faces. At the top, a distinct finial (tepelik) section is observed, which both accentuates verticality and marks the upper limit of the inscriptions. This typological consistency indicates the existence of a local workshop tradition with standardized models.

Epigraphy

The inscriptions are executed mainly in Arabic, using the elegant jâli thuluth script. In certain cases, Persian expressions appear, revealing cultural interactions and the linguistic diversity of the region. Epigraphically, the texts are arranged in a dense, vertically stacked composition from bottom to top. This arrangement emphasizes monumentality while making efficient use of the surface. The legibility of the inscriptions varies: while some are well preserved and provide precise dates (1378–1417), others are severely eroded, preventing exact chronological attribution.

Ornamentation

The decorative repertoire is rich and symbolic. The upper sections of the tombstones feature vegetal motifs such as palmettes, rûmî elements, and curved branches, all classical components of Islamic ornamental vocabulary. The main body is often embellished with lamps, candlesticks, and geometric patterns arranged around the inscriptions. These motifs are not merely decorative but carry spiritual meanings: lamps and candlesticks evoke divine light, while geometric and vegetal patterns symbolize infinity and paradise. Ornamentation is executed with a clear sense of symmetry and balance, attesting to the artisans' skill and deliberate design choices.

Discussion

The Birgi tombstones go beyond their primary function as grave markers; they embody the artistic sensibility, religious values, and socio-cultural identity of the Aydinoğulları Principality. The inscriptions not only commemorate the deceased but also convey social status and piety, while the ornamental schemes reflect the

interplay between universal Islamic motifs and regional interpretations. When compared with contemporary gravestones from other regions of Anatolia, the Birgi examples exhibit distinctive local features—particularly in the consistent use of pilaster motifs and dense epigraphic layouts. This suggests the emergence of a regional style unique to Birgi, shaped by both local workshops and broader Anatolian artistic currents.

Conclusion

The thirteen tombstones in the cemetery of the Aydınoğlu Mehmed Bey Mosque stand out as outstanding representatives of the Anatolian Beylik gravestone tradition. Their artistic, epigraphic, and symbolic qualities enrich our understanding of Turkish-Islamic funerary art during the transitional period from the late 14th to early 15th centuries. Beyond their aesthetic appeal, they serve as enduring witnesses to the historical memory and cultural identity of Birgi. The study thus contributes not only to the art-historical documentation of a specific corpus but also to the broader discourse on regional diversity and cultural production in medieval Anatolia.

GİRİŞ

Ölüm olgusu, insanlık tarihi boyunca bütün kültür ve uygarlıklarda derin anlamlar ve sembollerle karşılık bulmuştur. Yaşamın nihai sonu olan ölüm, bireyin ve toplumun varoluşsal sınırlarını belirleyen temel bir gerçeklik olarak değerlendirilir. İnsan, ölümün kaçınılmazlığının bilincindedir; bu bilinci gerek bireysel gerekse toplumsal hafızada mezarlıklar ve mezar taşları aracılığıyla görünür kılar. Mezarlıklar, bir yandan ölümsüzlük arzusunun ulaşılamazlığını hatırlatırken; öte yandan, ölümden sonra anılmanın ve iyi hatırlanmanın en somut ve yaygın yollarından biri olarak toplumsal yaşantının önemli bir parçasını oluşturur.

Türk toplumu, tarihsel süreç içerisinde mezar ve mezar taşı yapımına büyük bir önem atfetmiş; İslamiyet öncesi dönemden başlayarak, İslam'ın kabulüyle birlikte bu geleneği zenginleştirip dönüştürmüştür. Böylece mezar taşları, yalnızca bireysel birer anıt olmaktan çıkıp, toplumsal hafızanın ve kültürel sürekliliğin sembolüne dönüşmüştür. Özellikle Osmanlı dönemi mezarlıkları,

ölümün soğuk ve ürkütücü atmosferinin, inanç dünyasının sunduğu manevi huzur ortamına everilmesinde önemli rol oynamıştır³.

Mezar taşlarının en belirgin işlevlerinden biri, adına dikildiği kişinin kimliği ve yaşamıyla ilgili bilgiler sunmasıdır. Dönemine, toplumsal statüsüne, cinsiyetine ve ölüm sebebine dair sunduğu ipuçlarıyla, mezar taşları yalnızca bireysel hafızayı değil, toplumsal ve kültürel kodları da geleceğe taşır. Tipolojik ve epigrafik nitelikleriyle Anadolu coğrafyasında 11. yüzyıldan itibaren gelişim gösteren bu geleneğin, özellikle 14. yüzyıl başlarında Osmanlılar'la birlikte yeni bir ivme kazandığı, 16. yüzyıl sonrasında ise klasik formuna ulaştığı bilinmektedir.

Birgi Aydınoglu Mehmed Bey Cami Haziresi'nde yer alan mezar taşları; tarihsel, sanatsal ve epigrafik açıdan önemli örneklerdir. Sahip oldukları kitabeler, süslemeler, unvan ve lakaplar, meslek adları, ölüm nedenleri ve edebî nitelikleriyle bu taşlar, geçmişle bugün arasında kültürel bir köprü vazifesi görmektedir.

Çalışmada incelenen mezar taşları, işçilik kalitesi, hat sanatı, mimari evreler ve yazıtlarının tarihsel değeriyle dikkat çekmektedir. Haziredeki taşların, bulundukları coğrafyanın kültürel çeşitliliğine ve tarihsel zenginliğine uygun biçimde değerlendirilmesi, bölgesel mezar taşı geleneğinin ve kültürel mirasın korunmasına da katkı sağlayacaktır.

Birgi'nin Coğrafi ve Tarihî Gelişimi

Birgi, Batı Anadolu'da, İzmir ilinin Ödemiş ilçesine bağlı bir mahalle olarak konumlanmaktadır. Bozdağ'ın Küçük Menderes Ovası'na indiği yamaçta kurulan yerleşim, Ödemiş'e 9 km, İzmir'e 120 km, Salihli'ye 51 km ve Tire'ye 44 km mesafededir. Deniz seviyesinden ortalama yüksekliği ise 315 metredir.⁴.

Tarihî kaynaklara göre, Birgi savunma amacıyla ovaya hâkim yüksek bir noktada kale şehir olarak kurulmuş ve antik dönemde Pyrgîon veya Pyrgî olarak anılmıştır.⁵. Roma döneminde "Diyos", Bizans döneminde ise "Hiristopolis"

³ Onur Çetin, "Osmanlı Mezar Taşları Etrafında Gelişen Kültür ve Medeniyet Dünyası Üzerine Bir İnceleme", *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 1/s. 2 (2019), s.113.

⁴ Murat Yılmazçoban, Hasan Akça ve Çağdaş Güneş, "Birgi Kültür Yolu". *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c. 5/ s. 1 (2014), s.54.

⁵ Feridun Emecen, "Birgi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 6, TDV Yayınları, İstanbul 1992, S.189.

adıyla kayıtlara geçmiştir⁶. Ünlü seyyah Evliya Çelebi'nin kenti "Birge" olarak adlandırması, günümüzdeki adının kökenini açıklamaktadır. Bazı rivayetlere göre, Birgi adı, Lidya ordularının Pers Kralı Keyhüsrev tarafından mağlup edilmesinin ardından İran egemenliğine geçmesiyle o dönemde kullanılmaya başlanmıştır⁷.

Yerleşmenin tarihi, antik Hypaiapa şehrinin de yer aldığı bu bölgede MÖ 3000'lere kadar uzanmaktadır⁸. Birgi ve çevresi sırasıyla Frig, Lidya, Pers, Bergama, Büyük İskender ve halefleri, Roma ve Bizans İmparatorluklarının egemenliğinde kalmıştır⁹.

1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Türkler Birgi ve çevresine hâkim olmuş, ancak 1098'de Bizans'ın bölgeyi yeniden ele geçirmesiyle Türk hâkimiyeti kesintiye uğramıştır. 13. yüzyıl sonlarında bölge, Mentеше Bey'in damadı Sasa Bey'in akınlarına sahne olmuştur.

Sasa Bey'in, Bizans'ın bölgeye sevk ettiği Katalanların çekilmesinden hemen sonra, muhtemelen 1304 yılında Birgi'yi ele geçirdiği bilinmektedir. Sasa Bey'in fetihlerine katılan Aydınöğlü Mehmed Bey, 1307 yılında kenti ele geçirerek Aydınöğülları Beyliği'nin merkezini Birgi'de kurmuştur¹⁰. 1333 yılında ünlü seyyah İbn Battuta, Birgi'ye gelmiş ve Aydınöğlü Mehmed Bey'in sarayı, medresesi, Bozdağ yaylasındaki faaliyetler ve kentteki sosyal hayat hakkında detaylı bilgiler vermiştir¹¹.

1390 yılında Yıldırım Bayezid'in Anadolu beyliklerine düzenlediği sefer sonucunda Aydınöğülları Beyliği'ne son verilmiş ve Birgi Osmanlı hâkimiyetine geçmiştir. Ancak 1402 Ankara Savaşı'nın ardından Timur, Aydınöğülları'na

⁶ Halil Dural, *Ödemiş Tarihi*, Ödemiş Belediyesi Yayınları, İzmir 2004, s.20

⁷ Vedat Acar, Eda Avcı ve Birsan Erat, "Birgi'nin Turistik Bir Destinasyon Olarak Swot Analizi Kapsamında Değerlendirilmesi". *Ullak Bilge Dergisi*, c.5/ s.14 (2017), s.1336.

⁸ Emecen, a.g.m., s.189.

⁹ Rahmi Hüseyin Vural, *Birgi Tarihi, Tarihî Coğrafyası ve Türk Dönemi Anıtları*, T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s.7.

¹⁰ Emecen, a.g.m., s.189.

¹¹ Behiç Galip Yavuz, *Birgi*, Birgi Belediyesi Yayınları, İzmir 2011, s.131.

topraklarını iade etmiş ve Birgi yeniden beyliğin kontrolüne geçmiştir¹². Nihayet II. Murad döneminde kesin olarak Osmanlı egemenliği altına alınan Birgi, Osmanlı idari teşkilatında Aydın Sancağı'na bağlı bir kaza merkezi olmuştur. Şehir, 15. yüzyıldan itibaren 19. yüzyıla kadar istikrarlı ve yavaş bir gelişim süreci izlemiştir¹³.

Osmanlı döneminde Birgi, önemli bir kültür merkezi olma özelliği kazanmıştır. II. Selim'in şehzadelğinde hocası olan, 1572'de vefat eden Ataullah Atai Ahmet Efendi, doğduğu Birgi'de Aydınogulları Medresesi'nde müderrislik yapmıştır. Ayrıca, dönemin ünlü din âlimi Birgîvî Mehmed Efendi de 1563'ten 1573'teki vefatına kadar Birgi'de müderrislik görevini yürütmüştür¹⁴.

Kurtuluş Savaşı yıllarında (1920-1922) Yunan işgali sırasında kent önemli kayıplar yaşamıştır. Cumhuriyet dönemiyle birlikte, ovada kurulan Ödemiş'in gelişmesi ve ekonomik faaliyetlerin Birgi'de sınırlı kalması, kentin nüfusunun azalmasına ve geleneksel dokunun giderek tahrip olmasına neden olmuştur.

1970 yılında nahiyelerin kaldırılmasıyla Birgi, Ödemiş'e bağlı kalmıştır. İlk belediye teşkilatı ise 1898 yılında kurulmuştur. 2012 yılında yapılan Büyükşehir Yasası ile birlikte belde statüsünü kaybederek Ödemiş Belediyesi'ne bağlı bir mahalle konumuna gelmiştir¹⁵.

Birgi Aydınoglu Mehmed Bey Cami (Birgi Ulu Cami) Bahçesi

İnşa kitabesine dayanılarak M. 1312 yılında Aydınoglu Mehmed Bey tarafından yaptırıldığı anlaşılan Birgi Ulu Camii (Fotoğraf No: 1), Aydınogulları Beyliği'nin inşa ettiği ilk cami olma özelliğini taşımaktadır. Cami haziresinde yer alan mezar taşları, geçmişte orijinal konumlarında dikili olarak bulunmakta iken, zaman içerisinde yerlerinden sökülerek dağınık bir şekilde hazire duvarına yaslanmış halde günümüze ulaşmıştır. Yapılan saha araştırmaları sonucunda, hazirede (Fotoğraf No: 2); (Fotoğraf No: 3), Aydınogulları ve Osmanlı dönemlerine ait çeşitli mezar taşlarının bulunduğu tespit edilmiştir. Bu taşlardan bazıları kırık vaziyette ele geçirilmiş olup, tarafımızca birleştirilerek üzerlerindeki kitabelerin

¹² Kıymet İşeri Ocaklı, Birgi Kent ve Mimar Doku Üzerine Bir İnceleme, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1998, s.7.

¹³ Mehmet Besim Darkot, "Birgi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 2, TDV Yayınları, İstanbul 1944, s.632-634.

¹⁴ Yavuz, a.g.e., s.164.

¹⁵ Tülay Çobancaoglu, "Mehmet Selim Ökten, Birgi Sandıkoğlu Konağı Restorasyon Uygulaması", *Tasarım Kuram dergisi*, c.15/ s.27 (2019), s.10.

Ömer Eroğlu

Birgi Aydınolu Mehmed Bey Camii Haziresinde Aydınoluğulları Dönemine Ait Mezar Taşları

okunabilirliğinin sağlanmasına çalışılmıştır. Özellikle gerçekleştirilen incelemeler neticesinde, Umur Bey'in kızı Azize Melek'e ait bir mezar taşı da tespit edilmiştir. Günümüzde ise cami ve haziresinde kapsamlı bir restorasyon çalışması devam etmektedir.

Fotoğraf No: 1. Birgi Aydınolu Mehmed Bey Camisi.

Fotoğraf No: 2. Birgi Aydınolu Mehmed Bey Camii Bahçesinin Genel Görünümü

(ATAD)

Fotoğraf No: 3. Birgi Aydınolu Mehmed Bey Camii Bahçesinin Genel Görünümü

Mezar Taşları

Halis Bey Oğlu Mustafa'nın Mezar Şahidesi

Çizim No: 1

Fotoğraf No: 4

Tarih: H. Recep 780/ M. Ekim 1378

Malzeme/Form: Mermer; düşey dikdörtgen sütunceli gövde, tepelikli.

Ölçüler: 0,61 × 0,38 m

Yazı Dili: Arapça

Yazı Türü: Celi Sülüs

Yazı Tekniği: Kabartma

Kitabe:

Ön yüz:

مصطفى بن خاليس بك في شهر المبارك

Ömer Eroğlu

Birgi Aydınoğlu Mehmed Bey Camii Haziresinde Aydınoğulları Dönemine Ait Mezar Taşları

Arka yüz:

رجب الاصم في سنة ثمانين و سبع مائه

Anlamı: Halis Bey'in oğlu Mustafa, 780 yılı Recebü'l-Âsım ayında (M. Ekim 1378) vefat etmiştir.

Süsleme/Tanım:

Şahide, dikdörtgen gövdeli ve tepelikli iki bölümden oluşur. Her iki yüzü simetrik olup, yanlarda başlıksız silindirik sütunceler yer alır. Gövde ile tepelik yekpare işlenmiştir. Kitabe, her iki yüzde üçer satır halinde kabartma celi sülüs hatla yazılmıştır. Harfler epigrafik olarak alt kısımdan üste doğru girift şekilde istiflenmiştir. Kenarlar rûmî motiflerle, çok dilimli tepelik ise palmet ve rûmî bezemelerle süslenmiştir.

Çizim No: 1. Halis Bey Oğlu Mustafa'nın Mezar Şahidesinin Arka Yüzü

(ATAD)

Fotoğraf No: 4. Halis Bey Oğlu Mustafa'nın Mezar Şahidesinin Ön ve Arka Yüzü

İsimsiz Mezar Şahidesi

Çizim No: 2

Fotoğraf No: 5

Tarih: H. 783/ M. 1381-82

Malzeme/Form: Mermer; düşey dikdörtgen sütunceli gövde, tepelikli.

Ölçüler: 0,52 × 0,40 m

Yazı Dili: Arapça

Yazı Türü: Celi Sülüs

Yazı Tekniği: Kabartma

(ATAD)

Kitabe:

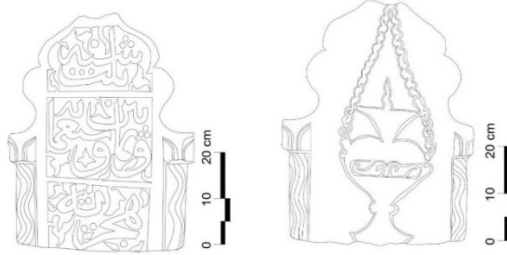
Ön yüz:

سنة ثلث و ثمانين و سبعمائة هجرية

Anlamı: H. 783/ M. 1381-82 yılında vefat etmiştir.

Süsleme/Tanım:

Şahide, düşey dikdörtgen gövde ve tepelikten oluşmakta olup, yanları yivli ve başlıklı silindirik sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Ön yüzde, tepelikten gövdeye uzanan kitabe üç bölüme ayrılmış, her biri cetvellerle ayrılarak iki satır halinde kabartma celi sülüs hatla yazılmıştır ve vefat tarihini içermektedir. Harfler epigrafik açıdan girift ve istifli şekilde düzenlenmiştir. Arka yüzeyde, zincir askılı bir kandil motifi yer almakta, tepelik ise gövdeye yekpare biçimde birleşen beş dilimli bir form göstermektedir.

Çizim No: 2. İsimsiz Mezar Şahidenin Ön ve Arka Yüzü.

(ATAD)

Fotoğraf No: 5. İsimsiz Mezar Şahidenin Ön ve Arka Yüzü

İsimsiz Mezar Şahidesi

Fotoğraf No: 6

Tarih: H. Sefer 785/ M. Nisan 1383

Malzeme/Form: Mermer; dikdörtgen sütunceli gövde, tepelikli.

Ölçüler: 0,71 × 0,29 m

Yazı Dili: Arapça

Yazı Türü: Celi Sülüs

Yazı Tekniğı: Kabartma

Kitabe:

Ön yüz:

في شهر صفر خمس و ثمانين و سبعمائه

Anlamı: 785 yılı Sefer ayında (M. Nisan 1383) vefat etmiştir.

Süsleme/Tanım:

Şahide, dikdörtgen gövdeli ve tepelikli iki bölümden oluşmaktadır. Ön yüz, iki yandan başlıksız, silindirik sade sütuncelerle sınırlandırılmıştır.

Tepelikten gövdeye uzanan kitabe, ön yüzde dört bölüme ayrılmış ve bu bölümler cetvellerle belirginleştirilmiştir. Her bölümde, kabartma celi sülüs hatla iki satır halinde yazılmış olup, ölenin vefat tarihi de dâhil edilmiştir.

Harfler, epigrafik açıdan alttan üste doğru istifli bir düzen göstermektedir. Arka yüzey stilize bir kandil motifiyle süslenmiş; tepelik ise gövdeye yekpare biçimde birleşen beş dilimli bir formdadır.

Ömer Eroğlu

Birgi Aydınoğlu Mehmed Bey Camii Haziresinde Aydınoğulları Dönemine Ait Mezar Taşları

Fotoğraf No: 6. İsimsiz Mezar Şahidenin Ön ve Arka Yüzü.

Üstad Sinan'ın Mezar Şahidesi

Çizim No: 3

Fotoğraf No: 7

Tarih: H. Muharrem 786/ M. Şubat 1384

Malzeme/Form: Mermer; dikdörtgen sütunceli, tepelikli.

Ölçüler: 1,12 × 0,48 m

Yazı Dili: Arapça

Yazı Türü: Celi Sülüs

Yazı Tekniği: Kabartma

Kitabe:

Ön yüz:

توفى المرحوم المغفور استاذ سنان

Arka yüz:

غفر الله في شهر محرم سنة ست و ثمانين و سبعمائة

(ATAD)

Anlamı: Affedilmiş, merhum üstad Sinan, 786 yılı Muharrem ayında (M. Şubat 1384) vefat etmiştir. Allah onu bağışlasın.

Süsleme/Tanım:

Şahide, düşey dikdörtgen sütunceli gövde ve tepelik olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Yanlarda başlıksız, spiral yivli silindirik sütunceler yer almaktadır. Kitabe, tepelik altından gövdeye kadar; ön yüzde iki, arka yüzde ise üç bölüme ayrılmış ve bu bölümler cetvellerle sınırlandırılmıştır. Her bölümde kabartma celi sülüs hatla iki satır halinde yazılan metin, ölenin kimliği ve vefat tarihini içermektedir. Harfler epigrafik olarak girift ve istifli şekilde alttan üste doğru dizilmiştir. Tepelik, gövdeye yekpare biçimde birleşen ve üstte sivrileşen sekiz dilimli bir formdadır; tepelik yüzeyleri ise simetrik olarak palmet ve rûmî motifli bitkisel süslemelerle tezyin edilmiştir.

Çizim No: 3. Üstad Sinan'ın Mezar Şahidesinin Ön Yüzü

Ömer Eroğlu

Birgi Aydınöğlu Mehmed Bey Camii Haziresinde Aydınöğulları Dönemine Ait Mezar Taşları

Fotoğraf No: 7. Üstad Sinan'ın Mezar Şahidesinin Ön ve Arka Yüzü

İsimsiz Mezar Şahidesi

Çizim No: 4

Fotoğraf No: 8

Tarih: H. Cemâziyelevvel 787/ M. Haziran 1385

Malzeme/Form: Mermer; dikdörtgen sütunceli, tepelikli.

Ölçüler: 0,80 × 0,40 m

Yazı Dili: Arapça

Yazı Türü: Celi Sülüs

Yazı Tekniğı: Kabartma

Kitabe:

Ön yüz:

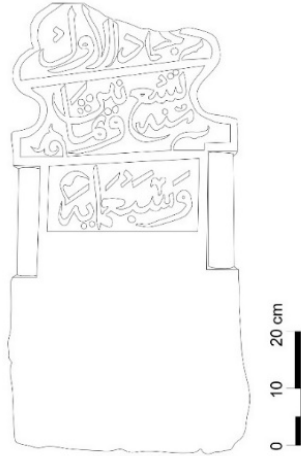
جمادى الاول سنة سبع و ثمانين و سبعماية

(ATAD)

Anlamı: 787 yılı Cemâziyelevvel ayında (M. Haziran 1385) vefat etmiştir.

Süsleme/Tanım:

Şahide, düşey dikdörtgen sütunceli gövde ve tepelikten oluşmaktadır. Yanlarda başlıksız, silindirik ve sade sütunceler yer almaktadır. Tepelikten gövdeye kadar uzanan kitabe, ön yüzde üç bölüme ayrılmış ve bu bölümler cetvellerle ayrılmıştır. Her bölümde, celi sülüs hatla iki satır halinde yazılan metin, ölünün vefat tarihini içermektedir. Harfler epigrafik olarak girift ve alttan üste doğru istifli şekilde düzenlenmiştir. Arka yüzey ise stilize kandil motifiyle süslenmiş; tepelik, gövdeyle yekpare biçimde birleşen dilimli bir form göstermektedir.

Çizim No: 4. İsimsiz Mezar Şahidenin Ön Yüzü

Ömer Eroğlu

Birgi Aydınoğlu Mehmed Bey Camii Haziresinde Aydınoğulları Dönemine Ait Mezar Taşları

Fotoğraf No: 8. İsimsiz Mezar Şahidenin Ön ve Arka Yüzü

Paşa Kızı Azize Melek'in Mezar Şahidesi¹⁶

Fotoğraf No: 9

Tarih: H. 792/ M. 1389-90

Malzeme/Form: Mermer; dikdörtgen sütunceli, tepelikli.

Ölçüler: 0,70 × 0,45 m

Yazı Dili: Arapça

Yazı Türü: Celi Sülüs

Yazı Tekniği: Kabartma

Kitabe:

Ön yüz:

توفت المرحومة المغفورة عزيزة ملك بنت امور باشا

¹⁶ Umur Paşa olarak da anılan Gazi Umur Bey'in vakıf kayıtlarında Hundi Melek, Azize Melek ve Gürci Melek olmak üzere üç kızının adı geçmektedir. Buna istinaden mezar taşının Umur Bey kızı Azize Melek'e ait olduğu düşünülmektedir.

(ATAD)

Arka yüz:

هجرة النبي عليه السلام سنة اثنى و تسعين و سبعمائه

Anlamı: Affedilmiş, merhume Umur Paşa'nın kızı Azize Melek Hz. Peygamber'in hicretinin 792 (M. 1389-90) yılında vefat etmiştir.

Süsleme/Tanım:

Şahide, düşey dikdörtgen sütunceli gövde ve tepelikten oluşmaktadır. Yanlarda başlıksız, silindirik ve sade sütunceler yer almaktadır. Tepelikten gövdeye kadar uzanan kitabe, ön yüzde iki, arka yüzde üç bölüm halinde cetvellerle ayrılmıştır. Her bölümde, kabartma celi sülüs hatla iki satır halinde yazılmış metin, ölenin kimliği ve vefat tarihini içermektedir. Harfler epigrafik olarak girift ve alttan üste doğru istifli biçimdedir. Tepelik, gövdeye yekpare biçimde birleşen üç dilimli bir formdadır; ön yüzdeki üst bölüm ise simetrik olarak palmet ve rûmî motiflerinden oluşan bitkisel bezemelerle süslenmiştir.

Fotoğraf No: 9. Umur Paşa Kızı Azize Melek'in Mezar Şahidesinin Ön ve Arka Yüzü

Turasan Kızı Şah Melek'in Mezar Şahidesi

Çizim No: 5

Fotoğraf No: 10

Tarih: H. 794/ M. 1392

Malzeme/Form: Mermer; dikdörtgen sütunceli, tepelikli.

(ATAD)

Ömer Eroğlu

Birgi Aydınoğlu Mehmed Bey Camii Haziresinde Aydınoğulları Dönemine Ait Mezar Taşları

Ölçüler: 0,61 × 0,38 m

Yazı Dili: Arapça

Yazı Türü: Celi Sülüs

Yazı Tekniği: Kabartma

Kitabe:

Ön yüz:

توفى المرحومه المعصومه شاه ملك

Arka yüz:

بنت طوراسان اربع و تسعين و سبعماية

Anlamı: Merhume Ahmed Kızı Hafsa 794/ (M. 1392) yılında vefat etmiştir.

Süsleme/Tanım:

Şahide, düşey dikdörtgen gövde ve tepelikten oluşur. Gövde, iki yandan silindirik, başlıksız ve yivli sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Ön ve arka yüzde, cetvellerle ayrılmış iki bölüm halinde, celi sülüs hatla yazılmış kitabeler yer alır. Harfler, epigrafik olarak girift ve istifli şekilde düzenlenmiştir. Tepelik, gövdeyle yekpare birleşen beş dilimli bir formdadır ve üst yüzeyi rûmî motifli bitkisel süslemelerle bezenmiştir.

Çizim No: 5. Turasan Kızı Şah Melek'in Mezar Şahidesinin Ön Yüzü

(ATAD)

Fotoğraf No: 10. Turasan Kızı Şah Melek'in Mezar Şahidesinin Ön ve Arka Yüzü

İsimsiz Mezar Şahidesi

Fotoğraf No:11

Tarih: H. Cemâziyelâhir 802/ M. Şubat 1400

Malzeme/Form: Mermer; dikdörtgen sütunceli, tepelikli.

Ölçüler: 0,71 × 0,55 m

Yazı Dili: Arapça

Yazı Türü: Celi Sülüs

Yazı Tekniği: Kabartma

Kitabe:

Ön yüz:

في جمادى الاخر سنة اثنى وثمانماية

Anlamı: 802 yılı Cemâziyelâhir ayında (M. Şubat 1400) vefat etmiştir.

Süsleme/Tanım:

Şahide, düşey dikdörtgen sütunceli gövde ve tepelikten oluşmaktadır. Gövde, iki yandan silindirik, başlıksız ve sade sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Kitabe, ön yüzde iki bölüm halinde yer almakta ve cetvellerle ayrılmaktadır. Her bölümde, kabartma celi sülüs hatla iki satır halinde yazılmış vefat tarihi bilgisi bulunmaktadır. Harfler ise epigrafik açıdan girift ve istifli şekilde

(ATAD)

Ömer Eroğlu

Birgi Aydınolu Mehmed Bey Camii Haziresinde Aydınoluğulları Dönemine Ait Mezar Taşları

düzenlenmiştir. Arka yüzey, hiçbir süsleme unsuruna yer verilmeden yalın bir şekilde bırakılmıştır.

Fotoğraf No: 11. İsimsiz Mezar Şahidenin Ön Yüzü

İsimsiz Mezar Şahidesi

Fotoğraf No: 12

Tarih: H. Rebîü'l-âhir 817/ M. Temmuz 1414

Malzeme/Form: Mermer; dikdörtgen sütunceli, tepelikli.

Ölçüler: 0,70 × 0,38 m

Yazı Dili: Arapça

Yazı Türü: Celi Sülüs

Yazı Tekniği: Kabartma

Kitabe:

Ön yüz:

في شهر ربيع الآخر سنة سبعة عشر و ثمانمائة

Anlamı: 817 yılı Rebîü'l-âhir ayında (M. Temmuz 1414) vefat etmiştir.

(ATAD)

Süsleme/Tanım:

şahide, dikey dikdörtgen formlu gövde ve tepelik olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Yanlarda, başlıksız sade sütuncelerle sınırlandırılmıştır.

n yüzde, cetvellerle ayrılmış üç bölümde kabartma celi sülüs hatla yazılmış kitabe yer almakta ve her satırda vefat tarihi belirtilmektedir. Harfler epigrafik açıdan girift ve istifli şekilde düzenlenmiştir.

Tepelik, gövdeyle bütünleşik yedi dilimli bir yapıda olup, üst kısmı rûmî motifli bitkisel süslemeyle bezenmiştir. Arka yüzde ise meşalesi yanan bir şamdan motifi bulunmaktadır.

Fotoğraf No: 12. İsimsiz Mezar şahidenin n ve Arka Yüzü

Ahmed Kızı Hafsa'nın Mezar Şahidesi

Fotoğraf No:13

Tarih: H. 820/ M. 1417

Malzeme/Form: Mermer; dikdörtgen sütunceli, tepelikli.

Ölçüler: 0,60 × 0,42 m

Yazı Dili: Arapça

Yazı Türü: Celi Sülüs

Yazı Tekniği: Kabartma

Kitabe:

Ön yüz:

توفت المرحومة حفصة بنت احمد في تاريخ عشرين وثمانماية

Anlamı: Merhûme Ahmed kızı Hafsa, 820 (M. 1417-18) yılında vefat etmiştir.

Süsleme/Tanım:

Şahide, düşey dikdörtgen formda, sütunceli gövde ve tepelikten oluşmaktadır. Yanlarda başlıksız, spiral yivli silindirik sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Ön yüzde, şahidenin kırılması nedeniyle üç bölüme ayrılan ve cetvellerle birbirinden ayrılmış kitabe yer almaktadır. Her bölümde, iki satır halinde kabartma celi sülüs hatla yazılmış, ölünün kimliği ve vefat tarihi bilgileri bulunmaktadır. Kitabedeki harfler, epigrafik açıdan girift ve alttan üste doğru istifli şekilde düzenlenmiştir. Arka yüzey ise stilize edilmiş kandil motifiyle tezyin edilmiştir.

Fotoğraf No: 13. Ahmed Kızı Hafsa'nın Mezar Şahidesinin Ön ve Arka Yüzü

Yakup Oğlu Mehmet'in Mezar Şahidesi

Fotoğraf No: 14

Çizim No:

Tarih: M. 14-15. yüzyıl

Malzeme/Form: Mermer; dikdörtgen sütunceli, tepelikli.

Ölçüler: 0,20 × 0,32 m

Yazı Dili: Arapça

Yazı Türü: Celi Sülüs

Yazı Tekniği: Kabartma

Kitabe:

Ön yüz:

هذا قبر المرحوم السعيد محمد بن يعقوب

Anlamı: Bu kabir bahtiyar, merhum Yakup Oğlu Mehmet'indir.

Süsleme/Tanım:

Şahide, dikdörtgen formda sütunceli gövde ve tepelik olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Yanlarda, başlıksız silindirik sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Ön yüzde, cetvellerle ayrılmış üç bölümde yer alan kitabe, iki satır halinde kabartma celi sülüs hatla yazılmış olup, ölünün kimlik bilgilerini içermektedir. Harfler, epigrafik açıdan girift ve alttan üste doğru istifli şekilde düzenlenmiştir. Tepelik, gövdeyle yekpare olarak birleşen beş dilimli bir yapıya sahiptir. Arka yüzey ise sade bırakılmış, herhangi bir süsleme unsuruna yer verilmemiştir.

Fotoğraf No: 14. Yakup Oğlu Mehmet'in Mezar Şahidesinin Ön Yüzü

Başa Melek'in Mezar Şahidesi

Fotoğraf No: 15

Çizim No:

Tarih: M. 14-15. yüzyıl

Malzeme/Form: Mermer; dikdörtgen sütunceli, tepelikli.

Ölçüler: 0,30 × 0,41 m

Yazı Dili: Arapça

Yazı Türü: Celi Sülüs

Yazı Tekniği: Kabartma

Kitabe:

Ön yüz:

توفت المرحومه المغفورة السعيدة باشا ملك بنت

Anlamı: Affedilmiş, bahtiyar, Merhume.....Kızı Başa Melek.

Süsleme/Tanım:

Şahide, dikey dikdörtgen formda sütunceli gövde ve tepelik olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Yanlarda, başlıksız ve sade silindirik sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Ön yüzde, şahidenin kırılması nedeniyle üç bölüme ayrılan ve cetvellerle birbirinden ayrılmış kitabe yer almakta olup, her bölümde iki satır halinde kabartma celi sülüs hatla yazılmış ölünün bilgileri bulunmaktadır. Kitabedeki harfler, epigrafik açıdan belirgin ve düz şekilde istiflenmiştir. Tepelik, gövdeyle yekpare olarak birleşen beş dilimli bir yapıya sahiptir. Mezar taşının arka yüzeyi, herhangi bir süsleme ya da motif uygulanmaksızın yalın bir biçimde bırakılmıştır.

Fotoğraf No: 15. Başa Melek'in Mezar Şahidesinin Ön Yüzü

Ömer Eroğlu

Birgi Aydınoğlu Mehmed Bey Camii Haziresinde Aydınoğulları Dönemine Ait Mezar Taşları

Dürdane Hatun'un Mezar Şahidesi

Çizim No: 6

Fotoğraf No: 16

Tarih: M. 14-15. yüzyıl

Malzeme/Form: Mermer; dikdörtgen sütunceli, tepelikli.

Ölçüler: 0,90 × 0,47 m

Yazı Dili: Arapça

Yazı Türü: Celi Sülüs

Yazı Tekniği: Kabartma

Kitabe:

Ön yüz:

توفت المرحومه دردانه خاتون

Vefat eden, merhume Dürdane Hatun

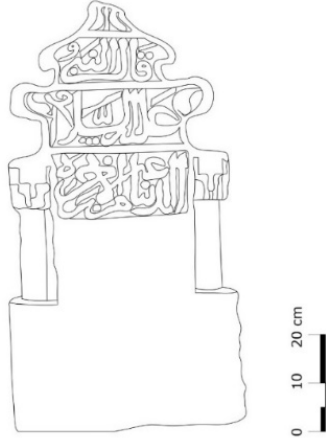
Arka yüz:

قال النبي عليه السلام الدنيا مزرعة الاخرة

Nebi-salam üzerine olsun-dedi ki: dünya ahiretin tarlasıdır.

Süsleme/Tanım:

Şahide, dikey dikdörtgen sütunceli gövde ve tepelikten oluşan iki ana bölümden meydana gelmektedir. Yanlarda, mukarnas yuvalı başlıklarla gövdeye bağlanan ve kaideye oturtulmuş silindirik sütunceler yer almaktadır. Kitabe, ön yüzde iki, arka yüzde ise üç bölüm halinde düzenlenmiş ve cetvellerle ayrılmıştır. Her bölümde, celi sülüs hatla iki satır halinde yazılmış, ölünün kimlik bilgileri ile bir hadis-i şerif bulunmaktadır. Kitabedeki harfler, epigrafik açıdan girift ve iç içe geçmiş şekilde, alttan üste istifli olarak işlenmiştir. Tepelik ise gövdeyle yekpare birleşen dört dilimli bir formda olup, üst kısmı rûmî motifleriyle süslenmiştir.

Çizim No: 6. Dürdane Hatun'un Mezar Şahidesinin Arka Yüzü

Fotoğraf No: 16. Dürdane Hatun'un Mezar Şahidesinin Ön ve Arka Yüzü

DEĞERLENDİRME

Birgi Aydınoğlu Mehmed Bey Camii haziresinde yer alan Aydınoğulları dönemi mezar taşları, Anadolu beylikleri devrinin mezar taşı sanatı açısından hem biçimsel hem de sanatsal olarak yüksek temsil gücüne sahip eserlerdir. Mezar taşlarının genelinde gözlenen dikdörtgen gövde yapısı, yanlarda yer alan sütunceler ve üstte yer alan zengin süslemeli tepelik, dönemin taş işçiliği ve estetik anlayışını yansıtmaktadır. Özellikle mermerin ana malzeme olarak seçilmiş olması, hem işlenebilirliği hem de zamana direnciyle bu taşların orijinalliğini koruyarak günümüze ulaşmasına katkı sağlamıştır. Kabartma tekniğiyle yapılan kabartmalar ve celî sülüs hat kullanımı, yazı ve süsleme sanatının aynı yüzeyde ustaca bir araya getirilmesini mümkün kılmıştır.

Tipolojik açıdan, mezar taşlarının tamamında düşey ve anıtsal bir gövde tasarımının benimsendiği görülmektedir. Sütuncelerin başlık tipleri ve gövdedeki cetvellerin dağılımı, benzer dönem örnekleriyle kıyaslandığında hem ortak geleneğe hem de bölgesel detaylara işaret etmektedir. Tepeliklerde yoğunlaşan palmet, rûmî ve kıvrık dal motiflerinin yanı sıra, yüzeyde yer alan kandil, şamdan ve örgü desenleri gibi unsurlar, Anadolu'daki mezar taşı sanatında sıkça rastlanan sembolik ve bezemeci öğelerdendir. Süslemelerin simetrik kompozisyon anlayışıyla ele alınması, mezar taşlarının yalnızca anıtsal işleviyle değil, aynı zamanda estetik bir nesne olarak tasarlandığını göstermektedir.

Kitabelerde genellikle Arapça tercih edilmiş olup, dönemin kültürel ağırlık merkezinin İslam dünyasına yönelmiş olmasının izleri görülmektedir. Bazı taşlarda Farsça ifadelerin de yer alması, özellikle Aydınoğulları'nın entelektüel ve sanat ortamında çok dilliliğin ve kültürel zenginliğin varlığını ortaya çıkarmaktadır. Yazı karakteri olarak celî sülüs hat üslubunun benimsenmesi, hem okunaklılığı hem de görsel etkiyi güçlendirmiştir. Kitabelerdeki epigrafik düzen, metnin dikey ve istifli biçimde organize edilmesiyle, taşın bütün yüzeyinin etkin biçimde kullanılmasını sağlamıştır.

Birgi'deki mezar taşlarının, Batı Anadolu'nun Konya¹⁷, Manisa, Denizli¹⁸ ve Karaman¹⁹ gibi diğerk önemli merkezlerdeki örneklerle biçim, süsleme ve teknik açıdan benzerlik gösterdiği görölmektedir. Ancak, yerel taş ustalarının katkısıyla bu gelenek bölgesel düzeyde özgün bir çeşitlilik kazanmıştır. Özellikle sütunce başlıklarının formu ve tepelikteki motif dizilişı, Birgi mezar taşlarına özgü ayırt edici özellikler sunmaktadır. Bu durum, Anadolu mezar taşı sanatında hem yatay hem dikey düzlemde bir üslup ve form alışverişinin, ama aynı zamanda yerel üretimlerin varlığının açık göstergesidir. Bununla birlikte, mezar taşlarının sembolik ve toplumsal anlamları da göz ardı edilmemelidir. Süslemelerde kullanılan kandil ve şamdan gibi motifler, ölüm sonrası yaşam ve manevi aydınlanma gibi inanç unsurlarını yansıtırken; kitabelerde yer verilen dini, edebi veya mesleki ifadeler ise toplumsal statü ve kimlik bilgilerini aktarmaktadır. Bu yönüyle Birgi haziresindeki taşlar, dönemin sosyal yapısı, inanç dünyası ve sanat anlayışının bütüncül bir temsilini sunmaktadır. Genel olarak değerdendirildiğinde, Aydınoğulları dönemi mezar taşları, Anadolu'da 14-15. yüzyıllarda gelişen ve daha sonraki dönemlere aktarılan Türk-İslam mezar taşı geleneğinin, yerel formlar ve bölgesel üsluplarla nasıl zenginleştiğini ortaya koyan özgün ve bilimsel açıdan değerkli bir malzeme grubu oluşturmaktadır.

¹⁷ Başak Başbay, Akşehir Nasrettin Hoca Mezarlığı'ndan Beylikler ve Osmanlı Dönemine Ait Mezar Taşı Örnekleri, *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi* c.9/ s. 23 (2021), s.107.

¹⁸ Ömer Eroğlu, Batı Anadolu'daki (Ege Bölgesi) Beylikler ve Erken Osmanlı Dönemi Mezar Taşları, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 2022, s.93.

¹⁹ Harun Şahin, Karaman Mader-I Mevlâna (Aktekke) cami Haziresinde Bulunan Mezar Taşları, *Türk Dünyası, Dil ve Edebiyat Dergisi*, s.44 (2017), s.297-342.

SONUÇ

Birgi Aydınoğlu Mehmed Bey Camii haziresinde tespit edilen Aydınoğulları dönemi mezar taşları, Batı Anadolu'da Türk-İslam mezar taşı geleneğinin tarihsel evrimini gözler önüne seren son derece önemli bir kültürel miras niteliğindedir. Söz konusu mezar taşları, yalnızca bireysel kimliklerin ve anıların değil, aynı zamanda dönemin toplumsal yapısının, sanat anlayışının ve inanç sistemlerinin de somut bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma kapsamında elde edilen bulgular, mezar taşı sanatının merkezi bir otoriteye bağlı olarak yeknesak bir biçimde gelişmediğini; aksine, her coğrafyada taş ustaları ve atölyelerinin kendilerine özgü üslup ve sembolik repertuarlar geliştirdiğini açıkça ortaya kabartmaktadır.

14 ve 15. yüzyıllara tarihlenen mezar taşlarında belirlenen biçimsel ve dekoratif özellikler, bir yandan Beylikler devrinin ortak geleneğine bağlı kalındığını, diğer yandan ise Birgi gibi kentlerin bu geleneğe özgün katkılarda bulunduğunu göstermektedir. Mermerin mezar taşı malzemesi olarak seçilmesi ise yalnızca estetik bir tercih olmayıp, aynı zamanda kitabe ve süslemelerin uzun yüzyıllar boyunca korunmasını sağlayan bilinçli bir strateji olarak değerlendirilmelidir. Kitabelerin epigrafik zenginliği ve kullanılan yazı karakterleri, dönemin kültürel ve entelektüel çeşitliliğine işaret etmekte; Arapça ve Farsça ifadeler ise bölgesel ve uluslararası kültürel etkileşimin bir göstergesi olarak öne çıkmaktadır. Tasarım ve bezeme bakımından Birgi mezar taşlarının, Manisa, Konya, Denizli ve Karaman gibi Anadolu'nun diğer önemli merkezleriyle benzerlik göstermesi, sanat ve kültürün Anadolu'da tek merkezden taşraya doğru değil; aksine, çok merkezli ve karşılıklı etkileşimli bir biçimde yayıldığını göstermektedir. Bu taşlar, ait oldukları dönemin gündelik yaşamı ve inanç dünyası hakkında önemli ipuçları sunmakta, aynı zamanda Anadolu'da mezar taşı sanatının nasıl evrildiğine dair izlenimler elde etmeye imkân tanımaktadır.

Sonuç olarak, Birgi Aydınoğulları mezar taşları, yalnızca arkeolojik veya epigrafik bir veri olarak değil; Anadolu sanat tarihinde ayrıcalıklı bir yere sahip, Batı Anadolu mezar taşı geleneğinin gelişimini belgeleyen ve disiplinlerarası yaklaşımlarla incelenmesi gereken özgün bir kültürel miras alanıdır.

Bu eserlerin sistematik biçimde belgelenmesi, korunması ve tanıtılması hem bölgesel kimliğin hem de evrensel kültürel mirasın sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, benzer mezar taşlarının karşılaştırmalı ve çok boyutlu olarak incelenmesi, Anadolu Türk-İslam mezar taşı sanatının bütüncül ve katmanlı bir biçimde kavranmasına önemli katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

Kur'ân-ı Kerîm Türkçe Meâli. Çev. Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Diyanet İşleri

Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015.

Acar, Vedat – Avcı, Eda – Erat, Birsen. "Birgi'nin Turistik Bir Destinasyon Olarak Swot

Analizi Kapsamında Değerlendirilmesi", Ulak Bilge Dergisi, c.5/ s.14 (2017), ss.1333-1372.

Başbay, Başak. "Akşehir Nasrettin Hoca Mezarlığı'ndan Beylikler ve Osmanlı Dönemine

Ait Mezar Taşı Örnekleri", Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi, c.9/ s.23 (2021), ss.107-110.

Çal, Halit. "Malatya Kırklar Mezarlığı Mezar-Mezar Taşlarında Bezeme", Bilig Dergisi, c.6/

s.94 (2020), ss.190-197.

Çetin, Onur. "Osmanlı Mezar Taşları Etrafında Gelişen Kültür ve Medeniyet Dünyası

Üzerine Bir İnceleme", Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi, c.1/ s.2 (2019),

ss.113-122.

Çobancaoğlu, Tülay – Ökten, Mehmet Selim. "Birgi Sandıkoğlu Konağı Restorasyon

Uygulaması", Tasarım Kuram Dergisi, c.15/ s.27 (2019), ss.10-30.

Darkot, Mehmet Besim. "Birgi", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c. 2, TDV

Yayınları, İstanbul, 1944, ss.632-634.

Dural, Halil. Ödemiş Tarihi, Ödemiş Belediyesi Yayınları, İzmir 2004.

Emecen, Feridun. "Birgi", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c. 6, TDV Yayınları,

İstanbul, 1992, ss.189-191.

Eroğlu, Ömer. Batı Anadolu'daki (Ege Bölgesi) Beylikler ve Erken Osmanlı Dönemi Mezar

Taşları, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 2022.

Ocaklı, Kıymet İşeri. Birgi Kent ve Mimar Doku Üzerine Bir İnceleme. (Yayımlanmamış

Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1998.

şahin, Harun. "Karaman Mader-ı Mevlâna (Aktekke) Cami Hazinesinde Bulunan Mezar

Taşları", Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, s.44 (2017), ss.297-342.

Türk, Hümeýra. Konya'da Bulunan Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi Mezar

Taşlarında Süsleme. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2022.

Vural, Rahmi Hüseyin. Birgi Tarihi, Tarihî Coğrafyası ve Türk Dönemi Anıtları, T.C

Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.

Yavuz, Behiç Galip. Birgi, Birgi Belediyesi Yayınları, İzmir 2011.

Yılmaz, Edip. İzmir-Ödemiş'teki Türk-İslam Devri Mezar Taşları. (Yayımlanmamış

Doktora Tezi), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 2013.

Yılmazçoban, Murat – Akça, Hasan – Güneş, Çağdaş. "Birgi Kültür Yolu", Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, c.5/ s.1 (2014), ss.53-66.